

КОМУНІКАТИВНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКОГО ПРОСТОГО РЕЧЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ПЕРЕКЛАДУ

Михайлова О.В. (Харків)

Діахронічні розвілки мови на сучасному етапі характеризуються посиленням інтересу до проблем, пов'язаних із мовним устроєм певного історичного періоду, і виводять на перший план просте речення – "одиношо мовлення, мінімально-змістовний уривок розповіді" [1, 17]. Теоретична невизначеність важливих питань, пов'язаних із механізмами синтаксичного варіювання в діахронії й особливостями перекладу історичних пам'яток, зумовлює актуальність вибору об'єкта аналізу – простого речення давньоанглійської мови. Питання ідентифікації простих речень та їх меж, предикативності, пропозицій, принципи актуального (комунікативного) членування речення були й залишаються найактуальнішими проблемами дослідження речення. Предмет аналізу становлять комунікативно-функціональні характеристики давньоанглійського простого речення та особливості його перекладу.

Поняття речення взагалі і простого речення зокрема мають різні інтерпретації залежно від провідного дослідницького підходу. Багатовекторність сучасної науки й потреба всебічного вивчення простого речення давньоанглійського періоду вимагають інтегрування відокремлених раніше структурного, семантичного, когнітивного й комунікативного підходів. Такий інтегрований підхід дозволяє визначити просте речення давньоанглійської мови як мінімально значущу комунікативну одиницю (монопредикативну), аргументно-предикатну структуру, що має одну пропозицію (просту або ускладнену) та реалізується базовою моделлю $S \rightarrow NP VP$ з урахуванням когнітивних, семантичних і комунікативних чинників формування поверхневої структури [2: 6].

При визначенні простого речення обов'язковою визнається наявність *verbum finitum* у синтаксичній структурі. Саме *дієслівна база* – співвіднесеність висловлюваного змісту з дійсністю – належить до найзагальніших ознак речення. Відповідно до основної функції речення – повідомлення про щось, що відбувається в певних модально-часових межах – в реченні реалізується його комунікативна структура.

Комунікативний аспект простого речення формується згідно з його провідною комунікативно-цільовою функцією. Як комунікативно-предикативна одиниця, речення передає інформацію – повідомлення про ситуацію або події, при цьому особливого значення набувають тема-рематичні відносини в межах конкретного речення (його актуальне членування) і розподіл комунікативного динамізму між елементами речення (його функціональна перспектива). Членування простого речення на частини за важливістю подачі інформації й відображає його логіко-комунікативне або актуальне членування – виокремлення компонентів інформаційної структури речення – теми та реми, на позначення події в цілому. Функціональна перспектива речення відображає реалізацію комунікативного завдання, яке виникає в мовленні у його динамічному плані – перехід від *відомого* до *невідомого*. За твердженням М.А. Хеллідея, розподіл інформації, що міститься у реченні на тему і рему задається мовцем, а нове та дане зорієнтовано на адресата, який що інформацію сприймає, тобто, повідомлення. Дане – це те, про що ви, слухач, вже знаєте..." [3, 278-279].

До тематичних елементів давньоанглійської мови належить номінація об'єкта, до рематичних – його ознака. У безсуб'єктному реченні темою зазвичай виступає іменник в непрямому відмінку, який вжито в реченні у функції об'єкта. Між темою й ремою немає жорстких меж. У давньоанглійській мові засобами на позначення теми є група підмета речення, реми – група присудка за виключенням неповнозначного дієслова *beon* у конструкціях на кшталт *Þæt is, Pæs is, Þær sint*. Сигналами теми слугують темпоральні й локальні топікальні елементи в ініціальній позиції в реченні. В мові давньоанглійського періоду виявлені комунікативно нерозчленовані одиниці – тетичні прості речення, що складаються із однієї реми і подають нову інформацію як цілісний факт; їхня тема відома з попереднього контексту.

Саме комунікативний устрій простого речення, який висуває на перший план його зміст, має бути правильно переданий при здійсненні перекладу історичних пам'яток. При цьому текст вивчається як представлення мовленнєвої діяльності, відображення розумового процесу, як спосіб передачі повідомлення.

Для ідентифікації писемних монологічних текстів давньоанглійських пам'яток з точки зору жанру як найбільш релевантні у якості розрізнявальних параметрів пра-жанрів нами були обрані:

- провідні функції;
- комунікативна спрямованість;
- змістовно-тематичний склад;
- граматичні й лексичні властивості;
- композиційні характеристики.

За жанровими ознаками прозові тексти у давньоанглійській мові згруповані у три групи: хроніки та проза мандрів, тексти законів, тексти проповідей та філософська проза. Жанровий критерій займає особливо важливе місце при перекладі – процесі перетворення давньоанглійських прозових текстів на інші мови зі збереженням їхнього змісту – значення.

Так, при перекладі текстів хронік та прози мандрів, слід враховувати їхні провідні комунікативні функції: інформативну, освітню, збереження й передавання інформації. Тексти англо-саксонської хроніки мали на меті фіксацію історичних подій та передавання відомостей про них наступним поколінням. Тексти розповідей про подорожі Вульфстана та Охтхере до північних країн, записані королем Альфредом, він

призначав для розширення світогляду своїх співвітчизників, знайомства з культурним, географічним, соціальним устроєм і традиціями інших народів. Опис фіксує ознаки об'єктів та суб'єктів дій та станів. Хронікальна оповідь демонструє переважне вживання дієслів дії, а серед них – дієслів руху в простих реченнях.

Переклад текстів *проповідей та філософської прози* фокусується на передачі релігійно-освітньої та дидактично-моралізаторської функції. Так, наприклад, у релігійних та філософських текстах відзеркалюється боротьба давньоанглійського соціуму за встановлення християнства проти язичницьких вірувань. І філософська проза Альфреда, і проповіді різних авторів функціонували як спонування до дотримання християнських заповідей та осуд гріхів проти християнської моралі.

В свою чергу прозові тексти *законів* демонструють дидактичну функцію – декларування норм права для підданих королівства та повчання. Це зумовлює специфіку адресантно-адресатної лінії у текстах законів королів Альфреда, Етельберта, Іне, Кнута та інших, яка має бути чітко передана перекладачем. Адресантом тут виступає законодавець, король, що є загально прийнятною практикою, а тому експлікування імені законодавця (адресанта) відбувається, як правило, лише у преамбулі.

У якості адресата законів виступають різні піддані – конкретні адресати, яким король вмів у обов'язок виконання певної норми права (на відміну від сучасного колективного адресата законів). Ці адресати потребують чіткого розгалуження, що здійснюється шляхом експліцитного номінування їх соціального статусу.

Комунікативний устрій простого речення пов'язаний з його жанровими властивостями. Так, для простих речень *законів* найбільш типовими є феномени розгортання теми, розгортання реми та поєднання цих феноменів в одному реченні.

Прості речення у текстах *хроніки й прози мандрів*, з одного боку, є тетичними – комунікативно нерозчленованими. З іншого боку, у процесі розвитку комунікативної перспективи тексту тетичні прості речення беруть участь у поширенні теми у відповідності до інформативно-блокового членування текстів. Особливістю простого речення хронік є ініціальне положення топіка – локалізатора. Тема-рематична прогресія, відмічена як у текстах хронік, так і прози мандрів, більш притаманна простим реченням прози мандрів.

Тексти *проповідей та філософської прози*, що виконують провідні дидактичну й моралізаторську функції, мають специфічну композиційну будову (преамбула та головний текст), експліцитно виражену мовними засобами присутність автора (особові займенники першої особи) та адресата – це тема речення. Застосування риторичного прийому повтору створює у простому реченні поширену тему з низкою наступних рем.

У комунікативно-функціональному аспекті простого речення аналізованого історичного періоду виявлені чотири типи конфігурацій його комунікативного устрою: **поширення теми** [T → R1 → R2 → ... Rn] – притаманне хронікам та проповідям («нанізування» кількох рем на одну тему. Такий комунікативний устрій утворюється простими реченнями з однорідними предикатами, яким передують спільна тема, або тетичними реченнями; **розгорнута тема** [(T – t) → R], тобто вживання у простому реченні теми як такої і тематичного елемента (характерне для законів); **розгорнута рема** [T → (R – r)] як наявність у простому реченні не тільки теми, а й рематичного елемента, відрізняє прозу мандрів та хроніки. У межах композиційно-інформативних блоків хронік, у прозі мандрів і проповідях тетичне речення слугує елементом побудови тема-рематичної прогресії [(T1 → R1) → (R1 ⇒ T2 → R2)], тобто перетворення реми попереднього речення на тему наступного.

Перспективним є вивчення комунікативно-функціональних характеристик простого речення в діахронії, врахування яких сприяє точному перекладу історичних пам'яток.

ЛІТЕРАТУРА

1. Реферовская Е.А. Коммуникативная структура текста в лексико-грамматическом аспекте. – М.: Эдиториал УРСС, 2007. – 168 с.
2. Михайлова О.В. Просте речення в давньоанглійській мові: синтаксичний, семантичний, когнітивний та комунікативний аспекти: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04/ХНУ ім. В.Н. Карабіна – Х., 2007. – 20 с.
3. Halliday M.A.K. An introduction to functional grammar. – L.: Arnold, 1985. – 291 p.

КАТЕГОРИЗАЦІЯ ОБРАЗУ ТИШІ: НА МАТЕРІАЛІ КОРЕЛЮЮЧИХ ТЕКСТІВ

Мокренко О.А. (Суми)

Метою перекладознавчого напрямку контрастивних досліджень є визначення функціонально-семантичної відповідності та ступеня еквівалентності засобів двох зіставлюваних референтів. Мова поезії – це система, що найповніше розкривається у взаємодії устаденого та індивідуально-авторського в мовних засобах мови оригіналу (МО) та мови перекладу (МП), яким притаманні неповторність та динамізм. Мовчання – силентціальний компонент комунікації. Як дискурсивне явище воно розглядається на вертикальних та лінійних – ризоматичних векторах, що обумовлює його осмислення як індивідуально – психологічного та соціально – прагматичного феномена.

Англомовний художній дискурс як емпірична база є вельми валідною з огляду на значну представленість мовчазних ситуацій та відповідних тлумачень з боку автора. Персоніфіковане мовчання природи є одним із засобів репрезентації авторської мовної картини світу. Мовчання артефактів, тиші у природі є дистантними по відношенню до комунікативних дій людини, бо вона (людина) може і говорити, і мовчати. Мовчання